

Cercetări în aşezarea din secolele VII-VIII de la Lozna-Străteni Jud. Botoşani

Multă vreme stinjenite de lucrările agricole, cercetările arheologice întreprinse în anul 1963 pe teritoriul satelor Lozna-Străteni, com. Dersca, jud. Botoşani, în punctul „La Ocoale”, au fost reluate în anul 1979, într-o porţiune liberă, foarte apropiată de săpăturile mai vechi.

Din studiul publicat curînd după săpăturile sistematice de salvare efectuate pentru prima oară aici, a reieşit că aşezarea din care fuseseră scoase la iveală cinci locuinţe de tip bordei şi mai multe cuptoare şi gropi, poate fi datată, pe baza materialelor recoltate, în perioada cuprinsă între sfîrşitul secolului al VII-lea şi primele decenii ale veacului al VIII-lea¹.

În campania de săpături din anul 1979 pentru a verifica intensitatea de locuire în zonă, s-a trasat o secţiune lungă de 57 m şi cu lăţimea de 1,50 m, precum şi mai multe casete, însumînd în total o suprafaţă cercetată de peste 200 m², urmărindu-se direcţia pantei de la nord-nord-est către sud-sud-vest, aşa cum este orientată şi aşezarea, mărginită înspre est şi nord de o pădure şi de albia veche a unui mic pîrîu, iar spre sud-vest de pîrîul Turbăriei (fig. 1). De asemenea, la trasarea secţiunii s-a avut în vedere posibilitatea efectuării în viitor a unor tranşee paralele în cadrul unei cercetări sistematice riguroase, care să cuprindă, pe cît posibil, întreaga suprafaţă a aşezării neafectată de pădure sau de unele alunecări de teren.

Cu prilejul săpăturilor arheologice întreprinse în anul 1979 pe traseul secţiunii amintite au fost identificate şi dezvelite două locuinţe atelier destinate prelucrării fierului şi un bordei atelier pentru prelucrarea osului şi a pieilor.

Situaţia stratigrafică, cunoscută de altfel, este deosebit de simplă întrucît stratul de cultură aparţinînd aşezării se află imediat sub solul vegetal actual, gros de numai 15 cm. Nivelul secolelor VII—VIII e.n. este, pe tot traseul secţiunii, destul de subţire în

această parte a aşezării, el îngroşîndu-se numai în dreptul complexelor amintite. Sub nivelul feudal timpuriu urmează solul galben steril cu concreţiuni calcaroase. Situaţia stratigrafică extrem de simplă, ca şi identităţile materialelor din cele trei complexe dezvelite le asigură contemporaneitatea cu acelea descoperite în prima campanie de săpături.

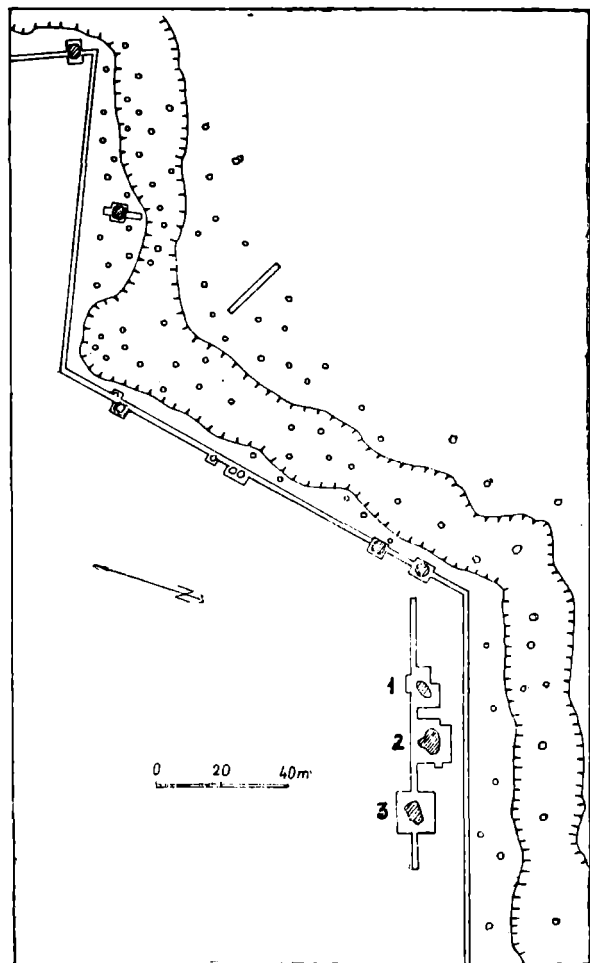
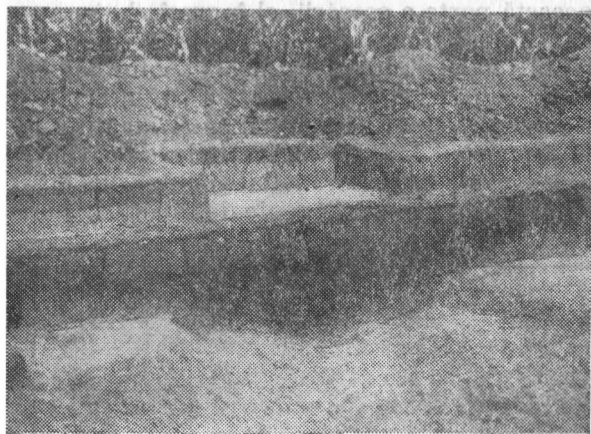

Fig. 1. Lozna-Străteni. Planul general al săpăturilor din anii 1963 și 1979.

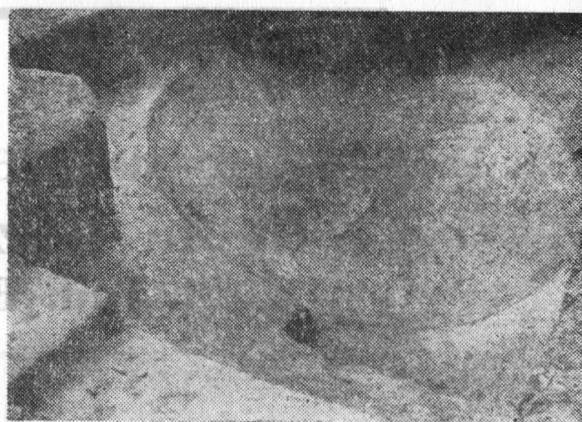
1

2

Fig. 2. Lozna-Străteni. 1 așezarea de la „Ocoale”: vedere generală dinspre sud-vest; 2 profilul stratigrafic al atelierului nr. 1.

Complexul nr. 1. La circa 20 m de la capătul de nord-est al secțiunii a fost identificat primul atelier meșteșugăresc. El are o formă oval-alungită, cu dimensiunile de 7,65 m × 3,50 m, fundul, albiat și denivelat în ușoară pantă către sud-vest, aflându-se la adâncimea de 1,20 m (fig. 3/1). Către latura mai înaltă cu circa 10—15 cm decât fundul bordeiului, se aflau resturile unei vetre de lut de la un cuptor dărîmat din vechime. Vatra avea o formă ovală cu dimensiunile de 1,75 m × 1 m și era ușor albiată față de nivelul platformei. În jurul ei pe margine se aflau și câteva pietre, unele din ele destul de puternic arse și înnegrite de fum. Constituită din mai multe lipituri suprapuse, groase în total de circa 3 cm și pe unele porțiuni puternic arse, uneori pînă la zgurificare, vatra a suferit probabil mai multe refaceri în timpul funcționării ei. Partea de la bolta cuptorului nu s-a mai păstrat, fiind probabil prăbușită din vechime, dar în umplutura gropii bordeiului s-au găsit fragmente din ea, unele de asemenea puternic arse pînă la zgurificare.

1

2

Fig. 3. Lozna-Străteni. 1 atelierul nr. 1; 2 atelierul nr. 3.

În interiorul bordeiului s-au descoperit numeroase resturi din „lupe” de fier (însușind aproape 100 de kg), diferite unelte și obiecte din fier, bronz, os, lut și piatră, de întrebuințare zilnică, precum cuțitașe, dălți, cîrlige, străpungătoare, fusaiole, cătărămi, pietre pentru ascuțit etc. (fig. 7/2, 4, 6—8). De asemenea, s-au găsit destul de multe resturi ceramice lucrate îndeosebi cu mîna, din care se remarcă oale-borcan cu umerii proeminenți și buza mult răsfrîntă, de regulă ornamentată cu alveole și creștături, castroane tronconice și tîpsiile (fig. 11/1—5, 7). S-au găsit și resturi ceramice lucrate la roată (mai rare), ornamentate cu striuri verticale și orizontale, lucrate din aceeași pastă cu cioburi pisate în compoziție și cu nisip, ca și aceea modelată cu mîna (fig. 10/4, 6, 8). Asemenea resturi ceramice au numeroase analogii în descoperirile din secolele VII—VIII e.n. din restul teritoriului Moldovei². Alături de inventarul enumerat mai sus, s-a descoperit și o foarte mare cantitate de oase de animale, provenite

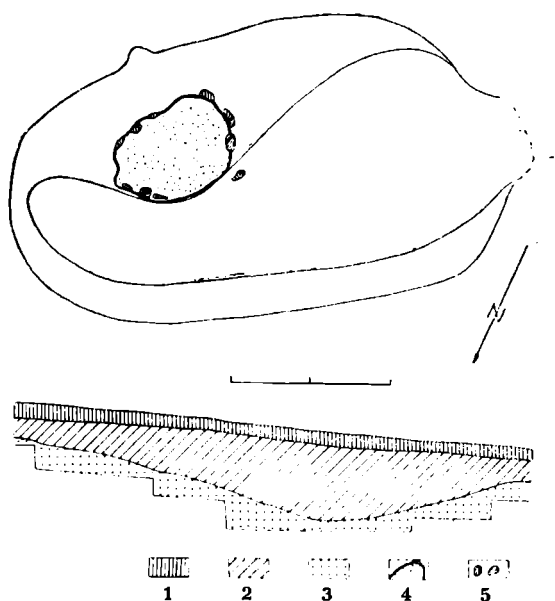

Fig. 4. Lozna-Străteni. Atelierul nr. 1: 1 sol vegetal; 2 nivel secolele VII—VIII e.n; 3 sol galben; 4 cuptor; 5 pietre.

mai ales de la bovine și ovi-caprine, dar și de la animale sălbatice.

Deosebit de importantă este descoperirea aici a numeroase fragmente de creuzete de lut, resturi de tuburi (fluieri) de suflat provenite de la foale, unele cu porțiuni puternic zgurificate și deformate de foc, (fig. 9/1—2, 5), fragmente de vase cu pereții foarte groși, uneori cu porțiuni de asemenea zgurificate de foc și cu urme de oxizi de fier, toate atestând o intensă activitate de prelucrare a minereului de fier.³ Acestea sînt elementele pe baza cărora credem că bordeiul amintit a fost folosit ca atelier meșteșugăresc.

Complexul nr. 2. În imediata apropiere a acestui bordei-atelier, la circa 2 m către sud-est, s-a identificat și dezvelit un al doilea bordei atelier. Acesta are o formă aproximativ triunghiulară în plan, colțurile bine rotunjite, fiind săpat pe cele trei laturi ale sale în pantă către fundul plat îngust și el tot de formă triunghiulară. Dimensiunile bordeiului sînt de 9,50 m × 6 m, fundul său aflîndu-se la adîncimea de circa 2,10 m, față de nivelul actual de călcare (fig. 5).

La nivelul podelei, în colțul dinspre nord-nord-est și către latura dinspre sud-sud-vest, se aflau resturile de la vetrele a două cuptoare, avînd o formă oval alungită și dimensiunile de 2 m × 0,90 m pentru aceea mai mare și de 1,80 m × 0,75 m, pentru aceea mai mică. În ambele cazuri vetrele au fost alcătuite din mai multe lipituri succesive atestînd, ca și la primul bordei-atelier, mai multe refaceri în timpul funcționării lor. Marginea acestor cuptoare nu s-a mai păstrat, fiind

probabil prăbușită din vechime, dar resturi din bolta lor au fost găsite în umplutura bordeiului.

În interiorul atelierului s-au descoperit, de asemenea, numeroase resturi de „lupe” de fier, însumînd și în acest caz aproape 100 de kg, resturi de creuzete de lut, (fig. 9/3—4, 6) fragmente din pereții groși ai unor oale care prezintă puternice urme de arsură, uneori pînă la zgurificare, precum și resturi de oxizi de fier. Pe lângă aceasta au mai fost descoperite și cîteva unelte și obiecte din fier, sticlă, os, lut și piatră, cum sînt de exemplu, lame de cuțite, (fig. 7/1, 10) verigi, străpungătoare de os, un fragment dintr-un vas sau pahar de sticlă, de culoare brun verzuie, cu decor în relief, de factură bizantină, pietre de ascuțit și, în mod cu totul aparte, un umăr de 18 fusaiole din lut, de forme și mărimi diferite, unele din ele ornamentate, remarcîndu-se un exemplar pe care este incizat semnul crucii și grupuri de cîte trei puncte. Alături de obiectele enumerate mai sus, s-a descoperit și o mare cantitate de ceramică, îndeosebi lucrată cu mîna, din pastă avînd în compoziție șamotă și nisip, prezentînd forme de borcan evaluate, cu buza mult răsfrîntă în afară, corpul svelt și cu umerii bombăți. Pe buză sînt ornamentate cu alveole și creștături, ca și unele vase de tip castron și mai ales numeroasele tipsii, cu care au fost găsite împreună (fig. 10/1—2, 6, 7). Alături de ceramica lucrată cu mîna s-au descoperit și fragmente lucrate cu roata din aceeași pastă, ornamentate cu striuri orizontale și vîlurite sau cu puncte și alte motive (fig. 11/6). Dintre obiectele de lut descoperite în acest bordei se remarcă mai multe fragmente provenite din plăci și discuri de lut fragmentare, unele din ele ornamentate prin incizii, înainte de ardere, cu motive geometrice, florale sau cu puncte, a căror destinație nu este încă limpede precizată. S-ar putea să provină de la capace.

De asemenea, în interiorul bordeiului a fost descoperită o foarte mare cantitate de oase de animale domestice, în special bovine și ovi-caprine, dar și de numeroase animale sălbatice, între acestea din urmă predominînd mistrețul și cerbul.

De jur împrejurul gropii bordeiului, către margine și la adîncimea de circa 1 m de la solul actual de călcare, au fost descoperite numeroase pietre, unele parțial arse, situate special la marginea bordeiului, al căror rol credem că este în legătură cu fixarea acoperișului.

Complexul nr. 3. La circa 5 m distanță de complexul nr. 2, către sud-sud-vest, pe traseul aceleiași secțiuni s-a identificat și dezvelit un al treilea bordei. Acesta are o formă aproximativ rectangulară, cu colțurile destul

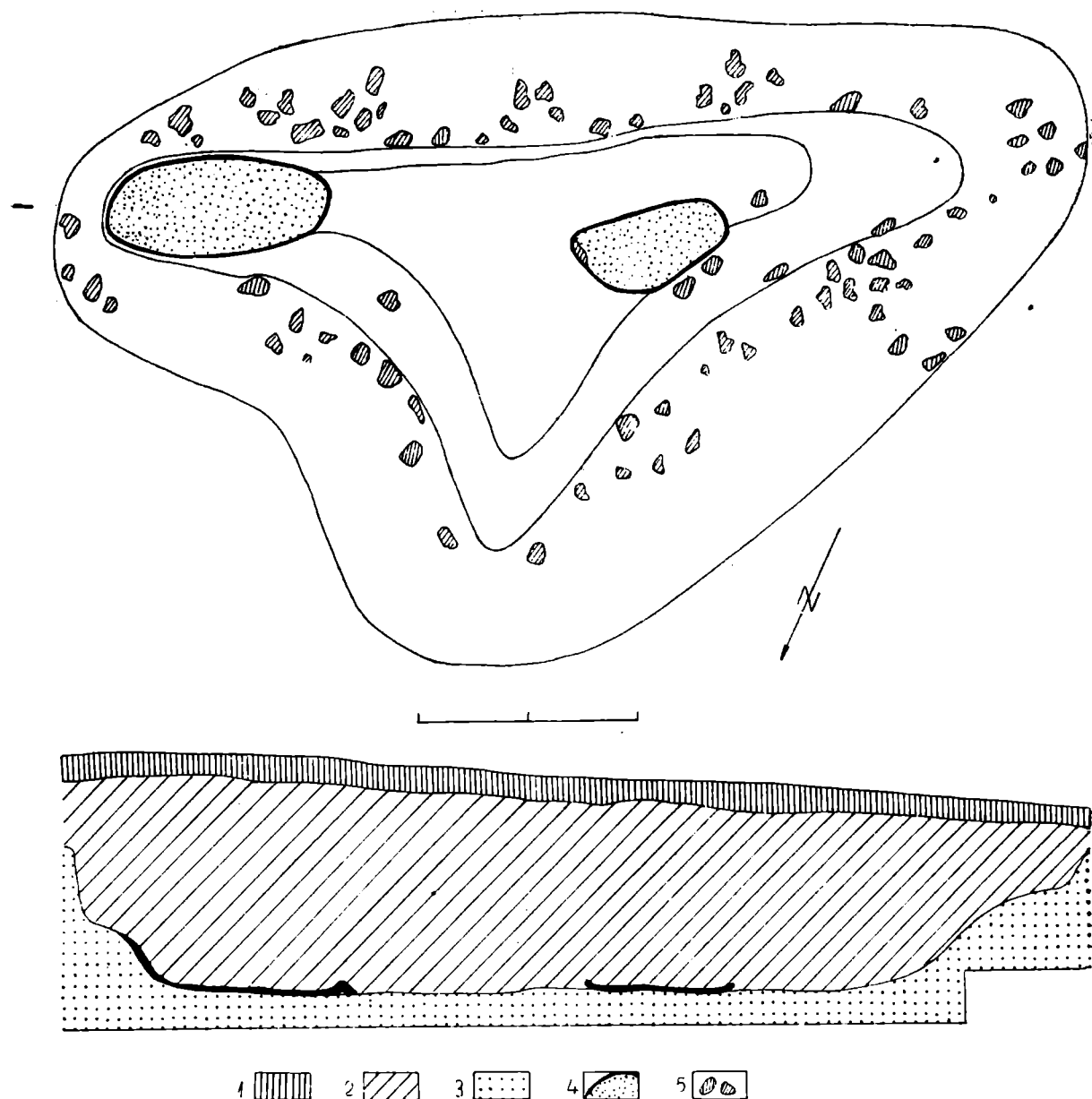

Fig. 5. Lozna-Străteni, Atelierul nr. 2 : 1 sol vegetal ; 2 nivel secolele VII—VIII e.n. ; 3 sol galben ; 4 cup-tor ; 5 pietre.

de drepte și laturile ușor arcuite, cu dimensiunile de $5,50 \text{ m} \times 4,40 \text{ m}$ la partea superioară și de $4,50 \text{ m} \times 3 \text{ m}$ către fundul săpat în trepte. Adâncimea bordeiului, măsurată de la nivelul actual de călcare, este de circa $2,30 \text{ m}$, fundul său fiind puternic albiat și intenționat îngustat. Către colțul dinspre est, în ușoară pantă, se aflau resturile de la vatra unui cuptor cu boltă prăbușită din vechime. Vatra avea o formă oval-alungită cu dimensiunile de circa $1 \text{ m} \times 0,60 \text{ m}$ și era constituită din trei lipituri așternute direct una peste alta, toate împreună având o grosime de circa 4 cm (fig. 3/2 ; 6).

Umplutura bordeiului a fost deranjată, până aproape de vatră de o groapă ulterioară, săpată imediat sub solul vegetal actual.

În interiorul bordeiului au fost descoperite resturi de chirpici, fragmente de cărbune de lemn de stejar și plop, resturi de vatră și de boltă de cuptor, precum și numeroase pietre, unele din ele parțial arse și înnegrite de foc. Mai ales către fundul gropii bordeiului pe lângă unele resturi ceramice lucrate cu mîna și la roată de felul celor găsite în precedentele complexe, s-au descoperit câteva lame de cuțitașe din fier, fusaiole de lut, mai multe pietre de ascuțit și altele (fig. 7/3, 5, 9). De asemenea, s-au descoperit numeroase obiecte

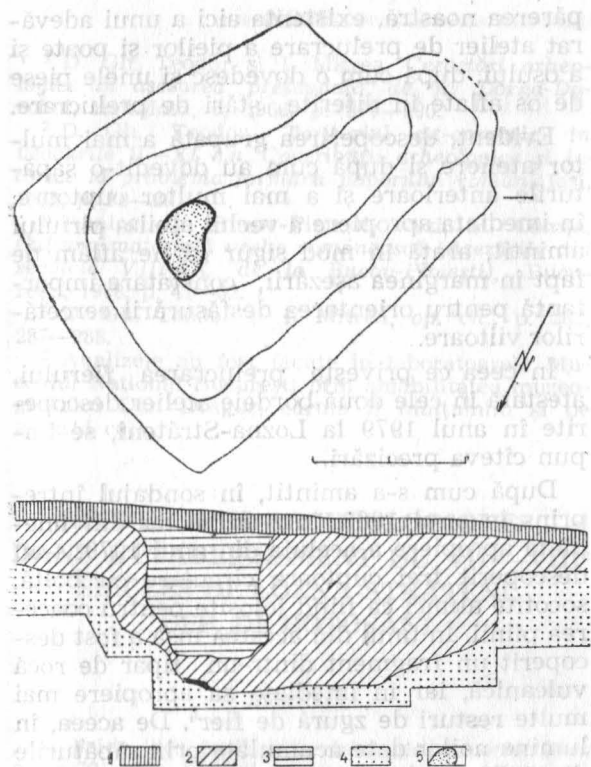

Fig. 6. Lozna-Străteni. Atelierul nr. 3; 1. sol vegetal; 2 nivel secolele VII-VIII e.n.; 3 groapă modernă; 4 sol galben; 5 pietre.

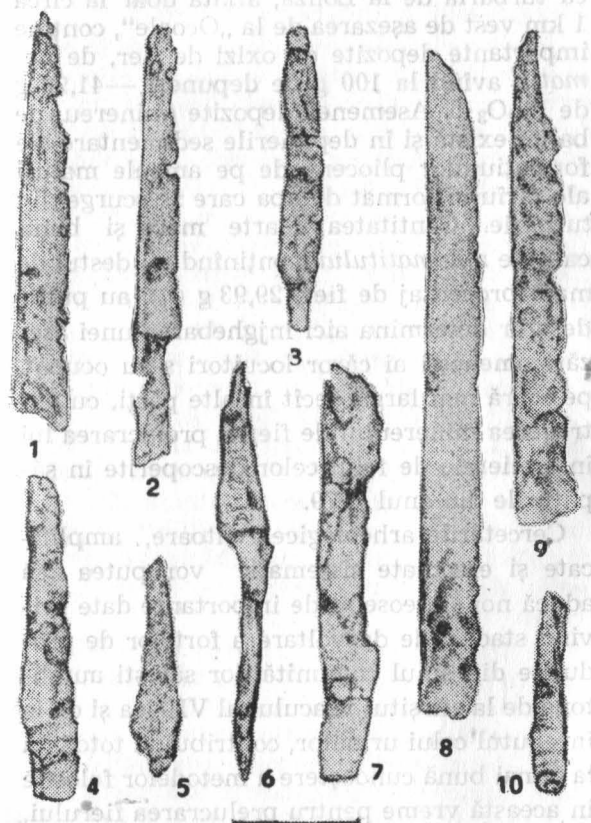

Fig. 7. Lozna-Străteni. Cuțite de fier.

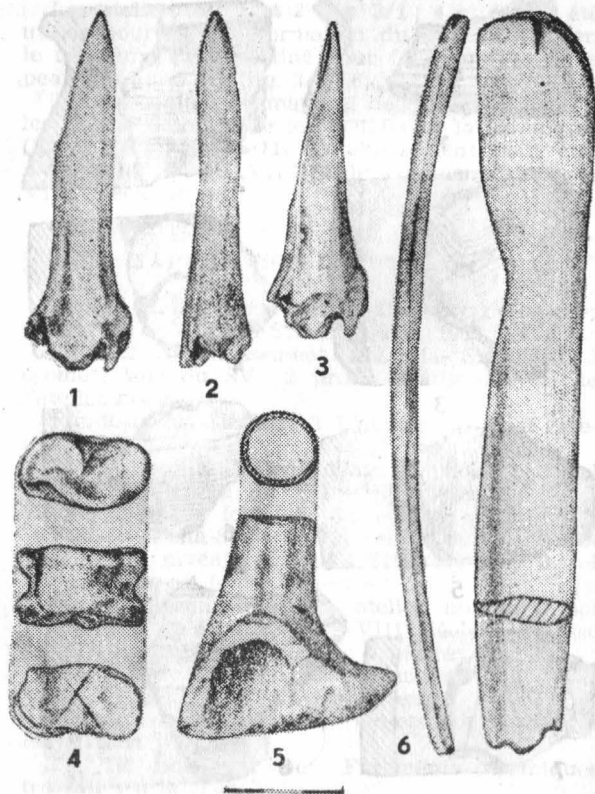

Fig. 8. Lozna-Străteni. Obiecte din os.

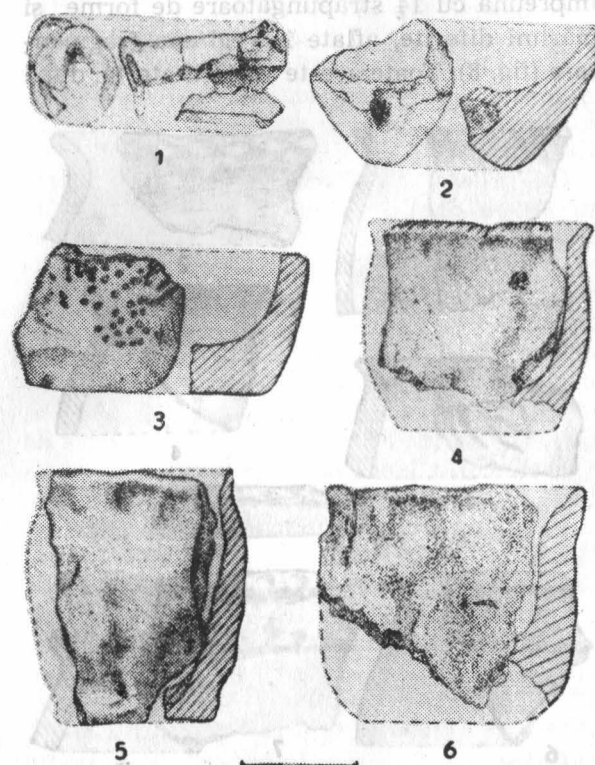

Fig. 9. Lozna-Străteni. Obiecte pentru turnat metal.

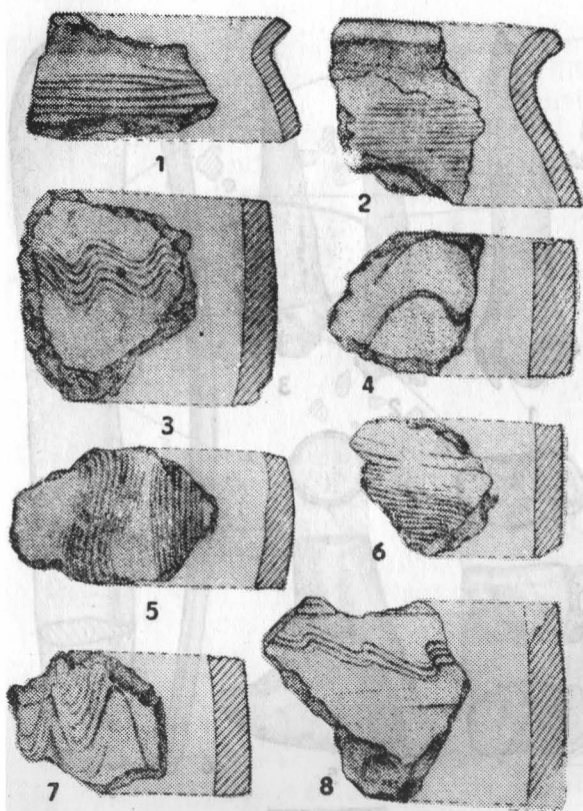

Fig. 10. Lozna-Străteni. Ceramică lucrată cu roata.

de os și corn de animale domestice și sălbatice, cum sînt spatule, răzuitor, lustruitor, împreună cu 14 străpungătoare de forme și mărimi diferite, aflate întregi sau fragmentare (fig. 8). Toate aceste vestigii atestă, după

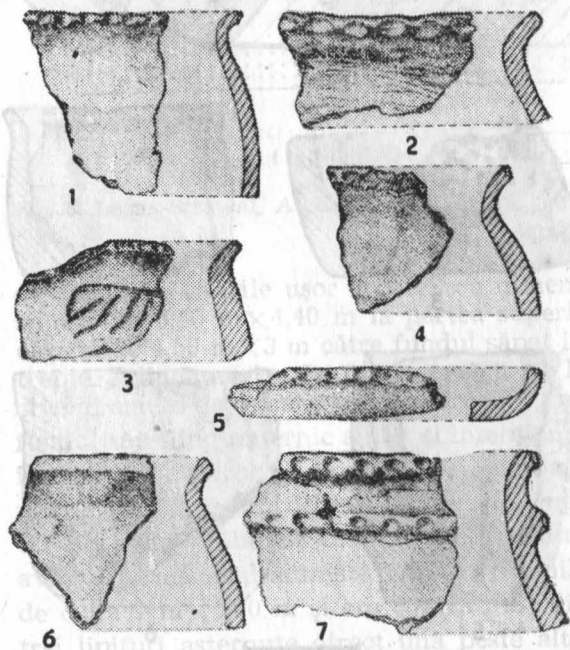

Fig. 11. Lozna-Străteni. Ceramică lucrată cu mîna.

părerea noastră, existența aici a unui adevărat atelier de prelucrare a pieilor și poate și a osului, după cum o dovedesc și unele piese de os aflate în diferite stări de prelucrare.

Evident, descoperirea grupată a mai multor ateliere și după cum au dovedit-o săpăturile anterioare și a mai multor cuptoare, în imediata apropiere a vechii albii a pîrîului amintit, arată în mod sigur că ne aflăm de fapt în marginea așezării, constatare importantă pentru orientarea desfășurării cercetărilor viitoare.

În ceea ce privește prelucrarea fierului, atestată în cele două bordeie atelier descoperite în anul 1979 la Lozna-Străteni, se impun cîteva precizări.

După cum s-a amintit, în sondajul întreprins în anul 1963, într-un sector din imediata apropiere a aceluia din anul 1979, s-au descoperit trei cuptoare circulare cu boltă, socotite atunci ca fiind folosite pentru coacerea piinii. În unul din acestea însă a fost descoperit un fragment dintr-un tipar de rocă vulcanică, iar în imediata sa apropiere mai multe resturi de zgură de fier⁴. De aceea, în lumina noilor date acumulate prin săpăturile din 1979, credem că cel puțin unul din cuptoarele menționate, acela în care s-a găsit tiparul și zgura de fier în apropiere, ar fi putut fi folosit și pentru prelucrarea metalelor.

Este de asemenea, de reținut și constatarea că turbăria de la Lonza, aflată doar la circa 1 km vest de așezarea de la „Ocoale“, conține importante depozite de oxizi de fier, de hematit, avînd la 100 g de depuneri — 41,98 g de $\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$. Asemenea depozite (minereu de baltă) există și în depunerile sedimentare ale formațiunilor pliocene de pe ambele maluri ale pîrîului format de apa care se scurge din turbărie. Cantitatea foarte mare și buna calitate a hematitului (conținînd un destul de mare procentaj de fier, 29,93 g %), au putut desigur determina aici înjgheburile unei așezări omenești ai căror locuitori s-au ocupat, pe scară mai largă decît în alte părți, cu extragerea minereului de fier și prelucrarea lui în atelierele de felul celor descoperite în săpăturile din anul 1979.

Cercetările arheologice viitoare, amplificate și efectuate sistematic vor putea să aducă noi și deosebit de importante date privind stadiul de dezvoltare a forțelor de producție din sinul comunităților sătești autohtone de la sfîrșitul veacului al VII-lea și de la începutul celui următor, contribuind totodată la o mai bună cunoaștere a metodelor folosite în această vreme pentru prelucrarea fierului, în general.

NOTE

¹ D. Gh. Teodor și I. Mitrea, *Cercetări arheologice în așezarea prefeudală de la Lozna-Dorohoi*, ArhMold, 6, 1966, p. 279—290.

² D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V—XI e.n. Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român*, Iași, 1978, p. 80—83.

³ Analogii la Bucov-Ploiești, vezi, M. Comșa, *Cultura materială veche românească (Așezările din secolele VIII—X de la Bucov-Ploiești)*, București, 1978, p. 47—52.

⁴ D. Gh. Teodor și I. Mitrea, *op. cit.*, p. 282, 287—288.

⁵ Analizele au fost făcute în laboratoarele Muzeului Național București prin amabilitatea muzeografului Dan Drăguș, căruia îi mulțumim și pe această cale.

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DANS L'ÉTABLISSEMENT DU VIIe—VIIIe SIÈCLES DE LOZNA-STRĂTENI, DÉP. DE BOTOȘANI

RÉSUMÉ

À l'aide des fouilles archéologiques effectuées en 1979 dans l'établissement, connu depuis 1963, de l'endroit nommé „La ocoale” entre les villages Lozna et Străteni, commune Dersca, département de Botoșani, on a découvert trois ateliers artisanaux.

Les ateliers no. 1 et 2 (fig. 3/1 ; 4 et 5) ont été utilisés pour la transformation du minerai du fer, le troisième étant destiné pour façonner l'os et la peau des animaux (fig. 3/2 ; 6).

Tenant compte du matériel découvert, les outils, les objets pour fondre les métaux et la céramique (fig. 7 ; 8 ; 9 ; 10 ; 11), l'établissement peut être daté à la fin du VIIe et le commencement de VIIIe siècle de n.è.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Plan général des fouilles archéologiques pratiquées à Lozna-Străteni en 1963 et 1979.

Fig. 2. 1. L'établissement de Lozna-Străteni „La ocoale”. Vue du SV ; 2 profil stratigraphique de l'atelier no. 2.

Fig. 3. Lozna-Străteni. 1 L'atelier no. 1 ; 2 l'atelier no. 3.

Fig. 4. Lozna-Străteni. L'atelier no. 1 ; 1 sol végétal ; 2 niveau du VIIe—VIIIe siècles ; 3 sol vierge jaune ; 4 four ; 5 pierres.

Fig. 5. Lozna-Străteni. L'atelier no. 2 ; 1 sol végétal ; 2 niveau du VIIe—VIIIe siècles ; 3 sol vierge jaune ; 4 four ; 5 pierres.

Fig. 6. Lozna-Străteni. L'atelier no. 3 ; 1 sol végétal ; 2 niveau du VIIe—VIIIe siècles ; 3 fosse actuelle ; 4 sol vierge jaune ; 5 pierres.

Fig. 7. Lozna-Străteni. Outils en fer.

Fig. 8. Lozna-Străteni. Objets en os.

Fig. 9. Lozna-Străteni, Objets pour fondre les métaux (fer).

Fig. 10. Lozna-Străteni. Fragments céramiques travaillés à la roue.

Fig. 11. Lozna-Străteni. Fragments céramiques travaillés à la main.